

Far, mor og børn

- nogle fixpunkter i Bibelens tale om forholdet mellem forældre og børn

Af pæd. konsulent Carsten Hjorth Pedersen ©

Artiklen blev første gang bragt i "Budskabet" nr. 2, 1997

Forholdet mellem forældre og børn er fundamentalt.

Historien er rig på eksempler på, hvor væsentligt forholdet mellem generationerne er. Det gælder på alle steder og til alle tider. Det gælder i kongefamilier og i tiggerfamilier.

Tænk på alle de ritualer, der findes omkring børns fødsel, opvækst og indgang til voksenlivet. Tænk på alle de tårer, der er grædt over ulykkelige forhold mellem forældre og børn. Tænk på al den glæde, børn har bibragt deres forældre og omvendt.

Her vil vi imidlertid ikke tage udgangspunkt i kulturhistorien. Vi vil se på nogle af de bibelske fixpunkter vedrørende forholdet mellem forældre og børn.

1. Den næst-næreste menneskelige relation

Bibelens første blade fortæller bl.a. om menneskets skabelse: "Gud skabte mennesket i sit billede; i Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem." (1 Mos 1,27). Menneskets nærmeste relation findes altså mellem manden og kvinden. Men umiddelbart derefter siges det: "Og Gud velsignede dem og sagde til dem: Bliv frugtbare og talrige, opfyld jorden" (v.28). Her introduceres børnene, som forældrene får. Den efterfølgende historie bekræftede dette. Som en direkte følge af mandens og kvindens intime fællesskab blev børnene til. Adam og Eva fik Kain og Abel m.fl..

Sådan har det været lige siden. Den nærmeste menneskelige relation findes mellem mand og kvinde. Den næst-nærmeste findes mellem forældre og børn. Begge dele har siden syndefaldet vist sig på både godt og ondt. I disse relationer kan mennesker oplever de største glæder og de største sorger. Den største nytte og det største besvær. Afgørende for, at det bliver glæden og nytten, der bliver dominerende, er, at forældre og børn følger den vejledning, som er givet af Gud, åbenbaret i Ordet.

2. Selvstændighed

Allerede ved skabelsen gives den første vejledning: "Derfor forlader en mand sin far og mor og binder sig til sin hustru, og de bliver ét kød." (1 Mos 2,24). Det er interessant, at den første vejledning, som gives i Skriften har med selvstændighed at gøre. Dette er noget grundlæggende i forholdet mellem forældre og børn. Det er meningen, at en mand og en kvinde skal forlade sin far og mor. Den unge skal bryde op fra den familiesammenhæng, som han eller hun er født i for at etablere en ny. Dette sigter naturligvis primært mod ægteskabsindgåelse, men det implicerer, at opdragelsens endemål er selvstændighed i forhold til forældrene. Barnets trang til selvstændighed er altså ikke syndig, men i pagt med Guds vilje.

Det er derfor forældrenes pligt at give slip på børnene, efterhånden som de modnes og vokser til. Normalt forløber denne proces i en naturlig - og brydningsfuld - vekslen mellem barnets selvstændighedstrang og forældrenes myndighedsoverdragelse. Men der findes forældre, som i

misforstået omsorg forhindrer barnet i at stå på egne ben. Der findes også børn, som ikke vil give slip på mors og fars trygge favn. Selvstændighed er ikke bare et spørgsmål om at skifte adresse eller få en vielsesattest. På det psykologiske plan kan det være en lang og vanskelig proces at blive selvstændig, og både forældre og børn kan forsynde sig mod 1 Mos 2,24.

3. Ær din far og din mor!

-Sådan lyder det fjerde bud (2 Mos 20,12a). Dette bud er en væsentlig del af Guds vejledning til forældre og børn. Budet står som det første på den anden tavle, der omhandler forholdet til medmennesker. - Blandt alle mennesker står far og mor først i barnets liv.

Budet siger, at barnet skal ære sin far og mor. Gud har nemlig indsat forældrene som sine stedfortrædere over for barnet. Ikke som stedfortrædere med henblik på frelse - dertil holder kun Guds egen Søn mål - men med henblik på barnets jordiske liv. Gennem forældrene vil Gud give barnet mad, klæder, beskyttelse, opdragelse, tryghed, oplevelser og kærlighed. Far og mor skal altså ikke æres primært for deres personlige egenskabers skyld, fx for deres dygtighed eller vellykkethed - i så fald ville det nogle gange blive småt med ære, da forældre ofte fejler og er ufuldkomne. Forældre skal æres, fordi Gud har givet dem den vigtige opgave at være min far og mor! Det indebærer også, at barnet viser forældrene respekt og kærlighed - hvilket normalt giver sig selv. At ære sine forældre indebærer tillige at være hjælpsom og taknemmelig.

Luther udtrykker i Den lille Katekismus, hvad det fjerde bud betyder: "Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke ringeagter vore forældre og foresatte eller vækker deres vrede, men holder dem i ære, tjener, lyder, elsker og agter dem."

Det forudsættes i Guds ord, at børn elsker deres forældre. I det fjerde bud pålægges børnene også at ære dem. Men i Bibelen understreges det lige så kraftigt, at forældre aldrig må blive genstand for noget, der ligner tilbedelse (2 Mos 20,3 og Matt 10,37). Kun én har krav på både vores kærlighed, vores ære og vores tilbedelse: Den treenige Gud i Himlen.

4. Lær dem Guds vilje - fortæl dem om Guds handlinger

Gentagne gange pålægger Gud den gamle pagts folk at oplære børnene. Dette skal hovedsagelig ske på to måder:

- a. Den opvoksende slægt skal lære Guds vilje at kende. "Dette er befalingerne, lovene og retsreglerne, som Herren jeres Gud har pålagt mig at lære jer; dem skal I følge i det land, I skal over og erobre, for at du skal frygte Herren din Gud og holde alle hans love og befalinger, som jeg i dag giver dig, du og din søn og din sønnesøn ... Disse ord, som jeg i dag befaler dig, skal ligge dig på sinde, og du skal gentage dem for dine sønner; du skal fremsige dem, både når du er hjemme, og når du er ude, når du går i seng, og når du står op." (5 Mos 6,1-2 og 6-7).
- b. Den opvoksende slægt skal høre om Guds handlinger i historien. "Tænk på fortids dage, giv agt på slægternes år; spørg din far, lad ham fortælle, lad de gamle berette for dig." (5 Mos 32,7). "Det, vi har hørt og erfaret, det, vore fædre har fortalt os, skjuler vi ikke for deres børn; vi fortæller den kommende slægt om Herrens glørværdige gerninger og styrke, om de undere, han har gjort." (Sl 78,3-4).

Det fremgår, at det er forældrene, der har denne dobbelte opgave: At gøre Guds vilje og Guds handlinger kendt for børnene.

Her er det vigtigt at pointere, at førte del af opgaven ikke så meget handler om, at barnet lærer at gengive, hvad Guds vilje består i. Guds vilje er først lært, når barnet følger den og holder lovene og befalingerne. Målet er ikke en intellektuel oplæring, men praktisk-moralsk ledelse i guds frygt, tro og hengivelse til Guds gode vilje, der er en ordnende, vejledende og værnende magt.

På tilsvarende måde skal forældrene ikke blot fortælle om Guds gerninger, for at barnet skal kunne noget historie. Men for at barnet ved at høre om Guds vældige gerninger i historien skal lære ham selv at kende og forstå, at han er, som han var.

Oplæringen sigter dermed på barnets personlige liv med Gud i tro, tilbedelse og handling.

I den nye pagt har oplæringen et tilsvarende dobbelt indhold:

- a. Guds vilje. Jesus siger: "Idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet jer" (Matt 28,20), og Paulus siger: "Vi beder om, at I med visdom og åndelig indsigt må få fuld kundskab om Guds vilje, så I kan leve, som Herren vil det, på alle måder ham til behag" (Kol 1,9-10). Bemærk, hvordan det begge steder pointeres, at læringen først har fundet sted, når barnet (dåbskandidaten) holder det, som er befalet, og lever som Herren vil.
- b. Guds handlinger. De fire evangelier og Apostlenes Gerninger udgør hovedparten af den nytestamentelige bibelhistorie. Her berettes om Guds endegyldige frelseshandlinger. Dette må også børnene høre om. Det er hensigten, at den samlede bibelske fortælling skal gøre Gud nærværende og levende for børnene, så "de skulle sætte deres lid til Gud og ikke glemme hans gerninger, men holde hans befalinger." (Sl 78,7). (Se i øvrigt pkt. 6 om dåbsoplæringen).

Skal vi prøve at overføre dette korte træk af gammel- og nytestamentelig oplæringstradition til vor tid, bliver noget med, at vi må lægge stor vægt på at lære vores børn Guds vilje at kende, således at de handler efter den, og at vi flittigt fortæller de bibelske beretninger, så barnet lærer Gud at kende, som han har åbenbaret sig i historien.

5. Der må opdrages!

Ordsprogenes Bog lægger stor vægt på opdragelsesaspektet. Bogen giver en stor opmuntring til at opdrage og til at lade sig opdrage. På en egen fyndig måde siges det om den ugudelige: "Han dør af mangel på opdragelse." (5,23) Mangel på opdragelse er i Ordsprogenes Bog udtryk for den største omsorgssvigt.

Fundamentet for Salomo, som samlede og skrev ordsprogene, er guds frygten. Denne guds frygt består ikke i angst og terror, nej, "at frygte Herren fører til liv" (19,23). Guds frygten angiver både tilliden til Gud og ærefrygten for ham. Den, som således lærer at frygte Herren, bliver opdraget til visdom (15,33).

Ordsprogenes Bog er præget af stor tiltro til opdragelsen. Der ses optimistisk på opdragelsens mulighed for at forme barnet, så det lærer det gode liv at kende. I Ordsprogenes Bog er tilrettevisninger og formaninger ikke nødvendige ondt, men store goder. Det er noget, som barnet/den unge skal tage vare på som noget kosteligt (1,9; 4,1-5) - naturligvis ikke bevidstløst, men netop fordi man har tillid til den erfarne opdrager, og fordi denne viser sig tilliden værdig.

Ordsprogenes Bog understreger løftet, som er knyttet til det fjerde bud: "... for at du må få et langt liv på den jord, Herren din Gud vil give dig." (2 Mos 20,12b). Der er en dennesidig velsignelse som kan erfares ved at lytte efter opdragere, som er bundet af Guds vilje. "Min søn, lyt til mine ord, vend dit øre mod det, jeg siger, lad det ikke vige fra dine øjne, bevar det i dit hjerte; for det er livet for den, der har fundet det, lægedom for hele hans legeme." (4,20-22)

6. Dåbsoplæringen

Versene i Matt 28,18-20 kan med lige stor ret kaldes missionsbefalingen, dåbsbefalingen eller oplæringsbefalingen. Stedet siger under alle omstændigheder noget grundlæggende om forholdet mellem børn og forældre: "Og Jesus kom hen og talte til dem og sagde: "Mig er givet al magt i himlen og på jorden. Gå derfor den og gør alle folkeslagene til mine disciple, idet I døber dem i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, og idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet jer. Og se, jeg er med jer alle dage indtil verdens ende.""

Her er kristne forældres oplæringspligt solidt forankret. Den kristne menighed har altid set på disse ord som en tilskyndelse og forpligtelse til at hjælpe forældrene med at sørge for børnenes oplæring i den kristne tro, som de blev døbt til.

Dåben har sit gammeltestamentlige forbillede i omskærelsen. Til menigheden i Kolossæ siges det: "I ham (Kristus) blev I også omskåret, ikke med hånden, men ved at aflægge det syndige legeme, ved omskærelsen til Kristus, da I blev begravet sammen med ham i dåben, og i den blev I også oprejst sammen med ham ved troen på Guds kraft, der oprejste ham fra de døde." (Kol 2,11-12). Omskærelsen indebar en indlemmelse i pagtsfolket og dermed en indgang til den oplæring i Guds vilje og Guds handlinger, som vi så på i pkt. 4. På samme måde er dåben en indlemmelse i den nye pagts folk, og dermed også en indgang til den oplæring, som eksplicit udtrykkes i Matt 28,18-20.

Paulus understreger i Kol 2, at dåben både er en død med Kristus og en opstandelse med Kristus. Dette udvikler han i Rom 6, som kan siges at samle dåbsoplæringens indhold. Den døbte skal lære, hvad døds- og livsfælleskabet med Kristus indebærer. Barnet skal gennem dåbsoplæringen bevares i nåden i kampen mod det gamle menneske: "Lad derfor ikke synden herske i jeres dødelige legeme" (Rom 6,12). Og dåbsbarnet skal hjælpes og vejledes til et liv i tjeneste for Gud og næsten efter Guds gode vilje: "stil jer selv til rådighed for Gud som levende, der før var døde, så I bruger jeres lemmer for Gud, som redskaber for retfærdighed" (Rom 6,13).

Det er forældrenes pligt - i samarbejde med menigheden - at lære børnene om den frelser og herre, som de er døbt til at tilhøre. Derfor rummer dåbsoplæring især:

-fortælling af bibelhistorien, dvs. Guds handlen i historien, kulminerende i Jesu liv, død og opstandelse,

-indføring i troens indhold, som det fx kommer til udtryk i Trosbekendelsen, Fadervor og læren om sakramenterne,

-indføring i Gud vilje for menneskelivet, som det fx kommer til udtryk i budene og hustavlerne,

-indføring i kirkens historie.

Men dette er kun den ene side af sagen - den formelle og planlagte oplæring. Den anden side - den informelle og spontane - er mindst lige så vigtig. Den handler om, at barnet sammen med voksne og andre børn gør erfaringer af, hvad troen indebærer i praksis. Denne erfaring af det levede troens liv finder sted på både hverdage og helligdage, og den finder i hjem, menighed og evt. skole. For

barnet drejer det sig om at være til stede både som iagttager og som involveret i lovsang, bøn, nadverfejring, bekendelse, tjeneste, mission og diakoni. Kun således finder en total formidling sted som forudsat i dåbs- og oplæringsbefalingen, og barnet kan - ved Åndens suveræne virke - vokse i kundskab og tro.

7. Ulydige børn og urimelige forældre er to alen af det samme dårlige stykke

Når Paulus skal udlægge det fjerde bud, pointerer han, at dette indebærer lydighed. "Børn, adlyd jeres forældre i Herren; for det er ret og rigtigt." (Ef 6,1). "Børn, adlyd jeres forældre i alt, for sådan skal det være i Herren." (Kol 3,20). Selv Guds egen fuldkomne Søn adlød sine ufuldkomne forældre (jf. Luk 2,51).

Herren Jesus har altså gennem sin apostel noget at sige direkte til børnene. Det er i sig selv bemærkelsesværdigt. Jesus agter barnet så højt, at han tiltaler det direkte, ikke blot via forældrene.

Børnene formaneres altså til lydighed. Lydighed er at gøre, hvad der bliver sagt. Den pædagogiske vind blæser nogle gange for lydighed, andre gange imod. Men Herrens formaning har stået i årtusinder og er holdbar det næste årtusinde med. Det er forståelig tale, som barnet her forpligtes på, og som forældre derfor med frimodighed kan forlange af barnet. Paulus slår tilmed fast, at lydigheden er en integreret del af barnets gudsforhold: "adlyd jeres forældre i Herren" og "sådan skal det være i Herren". Lydighed mod forældrene er en del af barnets realisering af Guds vilje.

Men lydighedskravet har en grænse: "Man bør adlyde Gud mere end mennesker" (ApG 5,29) - forældre ikke undtaget. Det er i virkeligheden den samme tone, Paulus slår an, når han umiddelbart efter formaningerne til børnene formaner fædrene: "Fædre, gør ikke jeres børn vrede" (Ef 6,4a) og "Fædre, I må ikke tirre jeres børn, så de mister modet." (Kol 2,21). Disse to sæt formaninger - til børnene og til fædrene - kan kun forstås i lys af hinanden. De forudsætter gensidigt hinanden.

Vi bemærker, at Paulus formaner fædrene. Dette betyder ikke, at mødrene er sat ud af spillet, men det betyder, at fædrene har det overordnede ansvar for børnenes opdragelse. - Et forhold, som der bestemt er grund til at genopdage - og praktisere - i vor tid.

Formaningen betyder: I må ikke tirre jeres børn til vrede, ikke fremprovokere bitterhed og raseri hos dem, ikke presse dem unødigt, så de mister modet og bliver forskræmte og kuede. Hverken ulydige eller kuede børn er Guds vilje. Det er altså ikke bare børnene, der har en forpligtelse, forældrene har også én. Og de hænger så nøje sammen, at den enes forpligtelse er den andens rettighed. Børnene har pligt til lydighed (med mindre de derved bryder Guds vilje), og forældrene har ret til forvente lydighed. Forældrene har pligt til ikke at tirre børnene til vrede eller modløshed, og børnene har ret til at forvente en sådan adfærd fra forældrene.

Paulus godtager altså ikke blind autoritetsudfoldelse. Forældrene er undergivet Guds vilje, og de skal udøve deres opdragergerning i respekt for både Gud og barnet.

8. Opdrag dem med Herrens tugt og formaning

Formaningen til fædrene har også en positiv side: "... men opdrag dem med Herrens tugt og formaning." (Ef 6,4b). Heri gemmer dåbsoplysningen sig, men formaningen er bredere end som så.

Ordet "tugt" betyder ikke "tæv", men "faderlig opdragelse, vejledning og - om nødvendigt - straf." Tugten har i Bibelen altid et positivt pædagogisk sigte. "Formaning" betyder "å påvirke en annens

sinn så han innser det rette til forskjell fra det gale han har gjort eller kan gjøre (...) Det dreier seg om en påvirkning av den moralske dømmekraft i videste forstand." (Sv. Aalen)

Når der tales om Herrens tugt og formaning, innebærer det både en oppdragelse fra Herren og en oppdragelse etter Herrens vilje. "Oppdragelsen blir dermed gitt en normativ ramme som fører autoritet og autoritetsinnhold tilbake til Kristus." (N. Skrunes)

Forældrene formaneres her til at løfte deres pædagogiske, opplæringsmessige og sjælesørgeriske oppgave over for deres barn i troskab mod og tillid til Herren.

Gud er både Skaberen og Forløseren. På tilsvarende måte er det kristne hjemms oppgave dobbelt. "For det første har familien sin plass og oppgave innenfor rammen av Guds skaper- og oppholdergjerning. Dernest kan vi betrakte familien fra forløsningens synsvinkel som en del av den kristne kirke, som en husmenighet. (...) Familien er med andre ord ikke en tilfeldig oppstått sosial formasjon, men et uttrykk for Guds skabervilje. Familielivet har fått sin ramme ved en skaperforordning, dvs. ved en naturlig lov nedlagt i det skapte ved skapelsen og i prinsippet tilgjengelig for allmen innsikt, uavhengig av trosmessige forutsetninger. (...) Fra forløsningens synsvinkel er familien en del av den kristne menighet, kirke innenfor hjemmets vegger, en husmenighet. Det vil si at familiefellesskapet også bør fungere som trosfellesskap." (Asheim og Mogstad)

9. GUD er opdrageren

Bag alle opdragere står imidlertid den ene opdrager: Gud. Af de 25 ord, som "BibelOrd" medtager under "opdrage, oppdragelse og opdrager" er Gud eller Guds ord subjekt i de 14 tilfælde og forældre kun i 6. Bibelen taler en del om Gud som opdrager. "Herren opdrager dig, som en mand opdrager sin søn." (5 Mos 8,5) og "ringeagt ikke den Almægtiges oppdragelse!" (Job 5,17). Se også Hebr 12,4-13.

Skaberen og Forløseren viser sin omsorg for alverdens mennesker og folk ved at være opdrageren over alle opdragere. Hans oppdragelse viser sig både i strengthed og i mildhed. Han sætter indholdet i oppdragelsen, og han uddelegerer ansvaret til forældre m.fl.

Der er derfor en vis sammenheng mellom Guds oppdragelse og vores oppdragelse. Men det er yderst farligt at blande de to sammen. For vi er begrensete, fejlende og kortsynede opdragere. Gud er en ubegrenset, ufejlbarlig og langsynet opdrager. Hans kærlighed er absolut, vores er relativ.

Men dette er samtidig hvilepunktet for både barn og voksne. Først og sist har vi med Gud at gøre. Både barn og voksne må hvile i, at Gud er vores gode far og opdrager. Både store og små har han givet Jesus som en trofast og barmhjertig bror. Både unge og gamle skænkes Ånden, som giver os liv, fellesskap og tro.

Vi står alle under Gud og til ansvar for Gud, og han har i sin nåde medinddraget både barn og voksne i sit værk med verden.

Litteratur:

Asheim, Ivar og Mogstad, Sverre Dag (1987). *Religionspedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dale, Aasmund (1992). *Undervisning i kirken gjennom tidene*. Oslo: MF-bok.

Kjøller-Rasmussen, Leif (1996). *BibelOrd*. Fredericia: Lohses Forlag.

Pedersen, Carsten Hjorth (1988). *Forældre på tværs?* København: Credo Forlag

Pedersen, Carsten Hjorth (1994). *Han dør af mangel på opdragelse*. I: Budskabet nr. 1.

Skrunes, Njål (1997). *Fortell dem og lær dem*. Bergen: NLA-Forlaget

Aalen, Sverre (1959). *Herrens tugt og formaning*. I: Prismet s. 212-214.

Denne artikel var bragt på KPI's hjemmeside: www.kpi.dk